

Ο δημόσιος χώρος της πόλης ως πολιτικό και παιδαγωγικό παίγνιο

Δρ. Παναγιώτης Σωτηρόπουλος,

Ινστιτούτο Επεξεργασίας του Λόγου, Ερευνητικό Κέντρο Καινοτομίας στις Τεχνολογίες της Πληροφορίας, των Επικοινωνιών και της Γνώσης «Αθηνά»
pasotirop@gmail.com

Ο δημόσιος χώρος είναι αντικείμενο μιας πολυπρισματικής, διαθεματικής και διεπιστημονικής προσέγγισης καθώς το ενδιαφέρον αρθρώνεται γύρω από οικονομικούς, πολιτικούς, κοινωνικούς, πολιτιστικούς και παιδαγωγικούς άξονες. Στη μακρόχρονη διαμόρφωση των πόλεων ο δημόσιος χώρος έχει υποστεί παρεμβάσεις, συχνά βάνουσες εξυπηρετώντας σκοπιμότητες πολιτικές και οικονομικές. Ακόμη κι η ιδέα της "λειτουργικής πόλης", ως διατεταγμένου και αποτελεσματικού μηχανισμού, που προωθήθηκε από αρχιτέκτονες και πολεοδόμους, όπως ο Le Corbusier, θεωρούσε συχνά τους δημόσιους χώρους ως προγραμματισμένη απειλή και βλάβη.

Οι δημόσιοι χώροι πληρούν βασικές ανθρώπινες ανάγκες ενδοεπικοινωνίας καθώς οι διαμοιραζόμενοι χώροι είναι αναγκαία θεμέλια μιας υγιούς δημοκρατικής ζωής, ειδικά σε πολυειδείς κοινωνίες. Σήμερα η ίδια η λειτουργία των πόλεων, ως αποτελεσματικών συστημάτων κυκλοφορίας και κατανάλωσης, υπονομεύει την καθ' αυτό αποστολή του αρχιτέκτονα που είναι η αναπαράσταση, κατανόηση του δημόσιου χώρου ως ποιητικής πρότασης απ' την οποία μια συλλογική δυναμική μπορεί να αναδειχθεί. Το ζητούμενο είναι η μεταστροφή του κυρίαρχου μοντέλου με δημιουργία εναλλακτικών στρατηγικών που θα καθιστούν το δημόσιο χώρο προνομιακό πεδίο ανάδειξης θεάσεων της ζωής που αποκαλύπτουν ότι ξεχνάμε (π.χ. συλλογικότητες, δημιουργική έκφραση), ή οπτικές μέσω μιας ποιητικής εικόνας, σε ιδιαίτερες στιγμές έστω και εφήμερες. Να αποκαταστήσουμε και να προσεγγίσουμε το δημόσιο χώρο όχι ως αποτέλεσμα της εγωκεντρικής φαντασίας ενός αρχιτέκτονα, ούτε απλώς ενός νεωτερισμού, αλλά σε αναφορά με φυσικούς και πολιτισμικούς ορίζοντες. Να τον δούμε αρθρωμένο ως μια συνεχή αφήγηση θεμελιωμένη σε συνειρμικές παραστάσεις ή μεταφορικές προβολές που αντιμάχονται τα περιοριστικά όρια της διατεταγμένης τάξης. Ο δημόσιος χώρος μπορεί να αντισταθεί στο βουλιμικό καταναλωτισμό και να αποθεώσει ίχνη, διαδρομές πολιτισμικής συνέχειας ή και ασυνέχειας, ρήξεις και σχισματώσεις. Ταυτόχρονα καλεί τους πολίτες σε μια οικεία εξομολογητική συμμετοχή, στην πόλη, ενοποιώντας δυναμικά καινώνικά προτάγματα και επιδιώξεις κοινωνικής αλληλεγγύης που παραμένουν αδρανείς στο περιθώριο της καθημερινότητας. Ο μετασχηματισμός του δημόσιου χώρου σε ανοιχτή προοπτική για δημιουργική έκφραση, με τις συμβάσεις να καταλύονται, τους δρόμους να γίνονται ρομαντικοί περίπατοι, ή στίβος κοινωνικής αλληλεπίδρασης, προϋποθέτει την ανάδειξη νέων κατανοήσεων, απέκδυση από συνήθειες που καθηλώνουν το δημόσιο βίο σε ακινησία. Ο δημόσιος χώρος είναι παράλληλα πεδίο δραματοποίησης εννοιών και ιδεών, επικράτεια για την ανάπτυξη ποιοτικών κοινωνικών πρακτικών. Ως οργανικό μέλος του πολιτισμικού γίγνεσθαι επάγει παιδαγωγικές αντιστίξεις που εμφανίζουν την αυτενέργεια, το διαλογικό πρότυπο της γνωσιακής σύνθεσης με νοηματοδοτημένο περιεχόμενο για τα μέλη μιας συλλογικότητας, χωρίς όμως να αναιρείται η προσωπική συμβολή ή έκφραση. Που τολμά να ανατρέξει στο συγκινησιακό βίωμα προκειμένου να θεμελιώσει μια σχεσιοκεντρική παιδαγωγική.

Μια εναλλακτική πρόταση του δημόσιου χώρου που μετασχηματίζει την πειθαρχημένη αποτελεσματικότητα σε μια ευέλικτη πολυπλοκότητα που συνεγείρεται από τις αένανες ροές της διεγερσιακής μάθησης, είναι ένας δυναμικός χώρος όπου η παραγωγικότητα αντικαθίσταται από τη δημιουργικότητα, η συνήθεια από τη στοχαστική ενατένιση, η ένταση εργασίας από τη βραδύτητα του βλέμματος. Στη θέση του Homo Faber, μιας καταπιεσμένης κοινωνίας, του κατοχικού ατομισμού, που κανοναρχείται από την παιδεία της χρησιμοθηρικότητας (για ποιον άραγε;) αντιπαραβάλλεται ο Homo Ludens, ο παιγνιώδης άνθρωπος, που προσβλέπει στη δημιουργική απόλαυση, στην εγκατάσταση σχέσεων εμπιστοσύνης, αίσθησης υπευθυνότητας, για την κοινή ευδαιμονία.